ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1956

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΑΔΕΙΑ ΑΠΟΥΣΙΑΣ

Χορηγεῖται εἰς τὸν κ. Κωνστ. Ζέγγελην, τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας, ἄδεια ἑξαμήνου ἀπουσίας, ἤτοι μέχρι τῆς 3ης Ἰουνίου ἐ. ἔ., διὰ λόγους ὑγείας.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Μάνου Σ. Λουκίδου κεκλεισμένου φακέλου.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. **Ν. Ἐξαρχόπουλος** καταθέτει τὸν ἄρτι ἐκδοθέντα δεύτερον τόμον τοῦ τοῦ ἔργου του «*Ἡ Ψυχολογία τοῦ παιδὸς μετὰ παιδαγωγικῶν ἐφαρμογῶν*» καὶ λέγει περὶ τοῦ περιεχομένου του τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ καταθέσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν δεύτερον τόμον τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κυκλοφορήσαντος βιβλίου μου «Ψυχολογίας τοῦ παιδὸς μετὰ παιδαγωγικῶν ἐφαρμογῶν»· Τοῦ βιβλίου ἐγένετο ὑπ᾿ ἐμοῦ μακροτέρα ἀνάλυσις κατὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ πρώτου τόμου. Ἤδη ἀρκοῦμαι εἰς τὰς ἑπομένας συμπληρωματικὰς παρατηρήσεις:

Ἐν αὐτῷ ἐρευνᾶται ἡ ἐξέλιξις τῶν ἑπομένων ψυχικῶν δεξιοτήτων καθ᾿ ἅπασαν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν: Τὸ παίγνιον παρὰ τῷ παιδί. Ἡ ἐξέλιξις τῆς προσοχῆς. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ διαφέροντος. Ἡ ἐξέλιξις τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν συναισθημάτων. Αἱ ὁρμαὶ παρὰ τῷ παιδί. Ἡ ἐξέλιξις τῆς βουλήσεως. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ὑποβολῆς. Ἡ δύναμις τῆς ἀσκήσεως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ κόπωσις παρὰ τῷ παιδί.

Κατὰ τὴν ἔρευναν πασῶν τούτων τῶν δεξιοτήτων ἀκολουθῶ τὴν αὐτὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ, τ. ἔ. ἐν ἑκάστῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζονται τὰ ἑπόμενα σημεῖα: 1. Ἡ σημασία τοῦ φαινομένου: 2. Ἡ πορεία τῆς ἐξελίξεως αὐ-

τοῦ διαρκούσης τῆς παιδικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. 3. Αἱ μέθοδοι διὰ τῶν ὁποίων ἐρευνᾶται τὸ φαινόμενον. 4. Αἱ διαφοραὶ τὰς ὁποίας τοῦτο ἐμφανίζει παρὰ τοῖς διαφόροις παισίν. 5. Οἱ κυριώτατοι τῶν ἐρευνησάντων τὸ φαινόμενον καὶ περιγραφὴ τῆς ἐρεύνης αὐτῶν. 6. Κατὰ πόσον εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἄλλων μέσων βελτίωσις τοῦ φαινομένου καὶ τὰ πρὸς τοῦτο ἐπιτήδεια μέσα. 7. Τὰ σπουδαιότατα παιδαγωγικὰ πορίσματα τὰ συναγόμενα ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ φαινομένου καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πράξει τῆς ἀγωγῆς. Ἐν τέλει δὲ τοῦ βιβλίου δημοσιεύεται διάγραμμα τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται τὰ κύρια ψυχικὰ γνωρίσματα ἑκάστης ἡλικίας καὶ παρέχεται οὕτως εἰκὼν ψυχικὴ τοῦ ἀνθρώπου καθ᾿ ἅπαντα τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, τ. ἔ. εἰκὼν τοῦ βρέφους, τοῦ νηπίου, τοῦ προσχολικοῦ παιδός, τοῦ διατρέχοντος τὸν σχολικὸν βίον, τοῦ προεφήβου καὶ τοῦ ἐφήβου.

Ἐν τῷ διαγράμματι τούτῳ ἐπιμένω κυρίως εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, διότι ἡ περίοδος αὕτη ἦτο ἡ ὀλιγώτερον ἐρευνηθεῖσα μέχρι τοῦδε. Καὶ ὅμως ἡ περίοδος τῆς ἥβης ἀποτελεῖ ἕνα τῶν σημαντικωτάτων σταθμῶν τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου βίου. Εἶναι δ᾿ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ ἡ χαριεστάτη περίοδος τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ αὐτὴν ἠσχολήθησαν μεγάλοι χειρισταὶ τοῦ λόγου, πεζογράφοι καὶ ποιηταί. Καὶ ἀναπαρέστησαν αὐτὴν διὰ τοῦ χρωστῆρος καὶ τῆς σμίλης ὀνομαστοὶ καλλιτέχναι. Ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἐν Ἀθήναις περιεβάλλετο δι᾿ ἀληθοῦς λατρείας ὁ ἔφηβος, «ὁ τὸ πρῶτον ὑπηνήτης, τοῦπερ χαριεστάτη ἥβη».

Ὁ θέλων νὰ λάβῃ ἰδέαν τῆς λατρείας, τῆς ἀπονεμομένης εἰς τὸν ἔφηβον, ἂς ἀναγνώσῃ τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους γενομένην περιγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Ρητορικῇ του. Ἂς ἐνθυμηθῇ προσέτι τὰς γενομένας ἀναπαραστάσεις αὐτοῦ ἐν τῇ γλυπτικῇ.

Εἶναι δὲ ἡ ἡλικία αὕτη καὶ ἡ ἐπικινδυνωδεστάτη, διότι κατ᾿ αὐτὴν τελεῖται ἀληθὴς ἐπανάστασις ἐν τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀτόμου καὶ τῇ ψυχικῇ καταστάσει. Διακρίνεται αὕτη διὰ τὰς ἀποτόμους μεταβολάς, αἵτινες τελοῦνται κατ᾿ αὐτήν. Θεωρεῖται τρόπον τινὰ δευτέρα γέννησις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν τούτοις, ὡς εἶπον, ἡ περίοδος αὕτη ἦτο μέχρι πρό τινος ἡ ὀλιγώτερον ἐρευνηθεῖσα ἀπὸ ψυχολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως.

*

Ὁ κ. **Ἰωάνν. Καλιτσουνάκης** παρουσιάζων τὸν προσφάτως ἐκδοθέντα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἰωάννου Συκουτρῆ, *Μελέται καὶ ἄρθρα*», Ἀθῆναι 1956, εἶπε περὶ τοῦ δημοσιεύματος τούτου τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν πρὸ ὀλίγου ἐκδοθέντα τόμον: «*Μελέται καὶ ἄρθρα Ἰωάννου Συκουτρῆ*», Ἀθῆναι 1956 (ἐκδόσεις τοῦ Αἰγαίου), ἐκ σελίδων 652.

Μὲ ἀνάμεικτα συναισθήματα ἱκανοποιήσεως καὶ μελαγχολίας λαμβάνομεν ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι μετὰ χεῖρας τὸ ὀγκῶδες βιβλίον.

Σύντομον μὲν ἀλλὰ μεστὸν ἐννοιῶν καὶ εὐγενῶν συναισθημάτων πρόλογον γράφει ἡ ἐρίτιμος χήρα τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, ἐπεμελήθησαν δὲ τῆς ἐκδόσεως, ὡς καὶ εἰς τὸν πρόλογον ἀναφέρεται, δύο μαθηταὶ τοῦ ἀποθανόντος οἱ κύριοι Ἀντώνιος Μωραΐτης καὶ Νάσος Δετζώρτζης.

Καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τούτους πρέπει νὰ ὀφείλωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι ἐπλούτησαν τὴν παρ᾽ ἡμῖν φιλολογίαν διὰ τοιούτου ἐπιτυχοῦς ἔργου. Τοῦτο περικλείει ἐν ἑνιαίῳ συνόλῳ τριάκοντα ὅλας ἑλληνιστὶ ἐκδοθείσας μελέτας του, διατριβὰς καὶ ἀνακοινώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ γνωρίσωσι τὸν ἄνδρα, θὰ διδάσκωνται ἐκ τῆς πολυμεροῦς ἐν τῷ βιβλίῳ διδασκαλίας του καὶ θὰ ἐκτιμῶσι τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν εὐφυΐαν καὶ εἰλικρίνειαν μὲ τὴν ὁποίαν εἰργάζετο αὐτὸς ὁ τόσον προώρως ἀπελθὼν ἐκ τῆς ζωῆς λόγιος ἀνήρ.

Καὶ ὁ φυλλομετρῶν ἁπλῶς τὸν τόμον καὶ ἀναγινώσκων τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μελετῶν καὶ διατριβῶν του βλέπει εἰς ποῖον ὕψος μορφώσεως καὶ πολυμερείας, φιλολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς, εἶχε φθάσει εἰς ἡλικίαν ἥτις ἠρίθμει μόνον 36 ἔτη (ἐγεννήθη 1 Δεκεμβρίου 1901 ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀπέθανε τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1937).

Ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ πρῶτον νὰ ἀναφέρω ἐλαχίστας περικοπὰς ἐκ τοῦ προτασσομένου προλόγου. Εἰς αὐτὰς ἀναφέρεται ἡ αἰτία τῆς ἐκδόσεως τοῦ συλλογικοῦ τούτου τόμου καὶ δι᾽ ὀλίγων χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐκλεκτῆς συντρόφου τῆς ζωῆς του ὁ τόσον πολύτιμος καὶ ἀγαπητὸς σύζυγος. Γράφει λοιπὸν αὕτη: «ποικίλαι ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους ὄχι μόνον τῶν πολυαρίθμων θιασωτῶν καὶ φίλων, νοσταλγούντων τὸν Ἄνθρωπον καὶ τὴν φωνήν του, ἀλλὰ καὶ πλῆθος πνευματικῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ ποικιλώτερα ἐνδιαφέροντα, διατηρούντων ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς του καὶ τῆς ἠθικῆς ἀκτινοβολίας του, καὶ ἀκόμη ἡ πολλαπλῶς ἐκφραζομένη ἐπιθυμία ὁλοκλήρου χορείας νεωτέρων, ἐπιθυμούντων νὰ γνωρίσουν τὸ ἔργον του καὶ τὴν προσωπικότητά του — κατέστησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἔτι ἐντονωτέραν τὴν παρόρμησιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ τόμου τούτου καὶ τὴν πραγματοποίησιν της ἐπιτακτικὸν αἴτημα». Ἡ πραγματοποίησις αὕτη εἶναι «χρέος πρὸς τὴν μνήμην του, ἀλλὰ καὶ προσφορὰ πρὸς τὸ ἔθνος» καὶ «ἔρχεται νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν μέσῳ ἡμῶν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν παλλόμενον θερμὸν λόγον καὶ τὸ ἀνώτερον ἦθος, τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν φίλον, — ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπιστήμονα μὲ τὴν πολυμερε-

ρεστάτην διάνοιαν, τὸν φιλόλογον μὲ τὸ θερμουργὸν πάθος καὶ τὸ φιλοσοφικὸν βάθος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ σπουδή, ἡ ἑρμηνεία καὶ ἡ ἀναβίωσις τῶν μεγάλων μορφῶν καὶ τῶν μεγάλων κειμένων τῆς Ἀρχαιότητος δὲν ἦτο ἐπάγγελμα ἀλλὰ *«αἵρεσις βίου»*.

Ἀρκοῦσι ταῦτα ἐκ τοῦ προλόγου.

Ἡ παρεχομένη ἐν τῷ βιβλίῳ ἐπιστημονικὴ ὕλη εἶναι τόσον ποικίλη καὶ ἄφθονος, ὥστε δὲν γνωρίζει τις τί νὰ εἴπῃ καὶ τί νὰ παραλείψῃ ἐν μιᾷ τόσον κατ' ἀνάγκην συντόμῳ ἀνακοινώσει.

Θὰ ἀναφέρω ὀλίγα τινά.

Ἡ πρώτη του μελέτη (ἦτο τότε μόλις 22 ἐτῶν) ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Κυπριακὰ Χρονικά», τῷ 1923 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Χαρακτηρισμοὶ καὶ πειράγματα χωρίων ἐν Κύπρῳ». Διέμενε τὸ 1922 - 24 ἐν Κύπρῳ καὶ περὶ τὴν περιπόθητον αὐτὴν ἑλληνικὴν νῆσον περιστρέφονται αἱ πρῶται μελέται τοῦ ἀνησύχου πνεύματός του εἴτε πρωτότυποι εἶναι εἴτε κρίσεις βιβλίων περὶ Κυπριακῶν πραγμάτων, εἴτε μεταφράσεις κλπ. Εἰς τὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» τὰ ὁποῖα φαίνεται αὐτὸς ἵδρυσεν ἐδημοσίευσεν ἐντὸς δύο ἐτῶν ὑπὲρ τὰς 50 ἐργασίας του, ποικίλου περιεχομένου, ἱστορικοῦ, γλωσσικοῦ, λαογραφικοῦ κ.λπ. Ὡς καὶ αὐτὸ τὸ περισπούδαστον περὶ *Κύπρου* φιλολογικὸν ἄρθρον τὸ γραφὲν διὰ τὴν Μεγάλην Φιλολογικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Oberhummer μετέφρασε καὶ κατὰ περικοπὰς ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» μὲ πολλὰς ἰδικάς του συμπληρωματικὰς σημειώσεις. Δὲν θέλω νὰ ἐπεκτείνω τὸν λόγον πέρα τοῦ δέοντος ὅσον καὶ ἂν ἡ προσωπικότης τοῦ Συκουτρῆ ἀναγκάζει τὸν λόγον εἰς ἔκτασιν, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν τώρα νὰ ἀναπτυχθῶσι τυχὸν διάφοροι γνῶμαι καὶ ἀντιλήψεις.

Θέλω μόνον τὰς ἐπιγραφὰς νὰ ἀναφέρω μερικῶν ἐκ τῶν δημοσιευθεισῶν εἰς τὸν τόμον τοῦτον ἐκτενεστέρων μελετῶν. Τοιαῦται εἶναι: τὰ «ἐπιλεγόμενα» εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Th. Zielinski: «Ἡμεῖς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι», τὸ ἄρθρον «Γραμματολογία» εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ «Πυρσοῦ», τὸ ἄρθρον «Φιλολογία καὶ ζωή», ἔπειτα «Ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας», «αἱ πνευματικαὶ κατευθύνσεις τῶν νέων», ἡ μεστὴ θέρμης καὶ εὐγνωμοσύνης νεκρολογία τοῦ ἀειμνήστου προστάτου του καὶ συναδέλφου μας Σίμου Μενάρδου· περαιτέρω «Ἡ ἐπιστήμη ὡς ἐπάγγελμα» (εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σχετικὴν μελέτην τοῦ Max Weber), «ὁδηγίαι διὰ τὴν βιβλιογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», περὶ τῆς ἐκδιδομένης «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», «Τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς», ἡ ἀξιόλογος μελέτη «Κριτικαὶ ἐκδόσεις νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων», τὸ ἐκτενὲς κριτικὸν ἄρθρον «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» τοῦ ἀειμνήστου Κωστῆ Παλαμᾶ. Περαιτέρω ἔτι «ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιό-

της καὶ ἡ μεταπολεμικὴ πνευματικὴ ζωὴ» καὶ τὸ φιλοσοφικὸν μελέτημα «ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς» ἄρθρον τὸ ὁποῖον σημειώνει καμπὴν καὶ ἐποχὴν εἰς τὰ νέα του φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐνδιαφέροντα.

Ἄρθρα σχετιζόμενα μὲ τὴν κυρίως ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἢ καὶ Λατινικὴν φιλολογίαν εἶναι σχετικῶς ὀλίγα ἐν τῷ τόμῳ καὶ τὰ δημοσιευθέντα ἔχουν δημωδέστερον χαρακτῆρα. Τοιαῦτα εἶναι, τὸ ἄρθρον «ὁ Οἰκονομικὸς τοῦ Ξενοφῶντος», ὁ «Πλατωνικὸς Εὐαγγελισμός», οἱ «Ἰχνευταὶ τοῦ Σοφοκλέους», «περὶ τὴν Ποιητικὴν τοῦ Ὁρατίου», «Πλουτάρχου τῶν Ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον», «Ἐπιτάφιοι πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας». Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔβλεπον εἰς τὸν τόμον αὐτὸν καὶ μετάφρασιν τοῦ περὶ τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Δημοσθένους ἄρθρου, τὸ ὁποῖον κατεχωρίσθη εἰς τὸ γερμανικὸν περιοδ. Hermes καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἄρθρου ὁ Συκουτρῆς ἔγινε γνωστὸς εἰς τὸ εὐρύτερον διεθνὲς φιλολογικὸν κοινόν.

Ὁ διερχόμενος τὴν βιβλιογραφίαν βλέπει καὶ πόσα ἄλλα ἄρθρα ἔγραψεν· πλεῖστα εἶναι γραμμένα γερμανιστὶ ἀλλὰ καὶ γαλλιστὶ (ἀρ. 166). Ἡ βιβλιογραφία του ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν, γενικώτερον δὲ καὶ εἰς φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ζητήματα.

Οὐχὶ ὀλιγώτεραι τῶν δώδεκα νεκρολογιῶν διὰ τὸν Συκουτρῆν προτάσσονται τῶν διατριβῶν καὶ δὴ εἰς τὰς σελίδας 13 μέχρι 75, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν γραφίδα ἀξιολόγων ἡμετέρων καὶ ξένων λογίων. Θρηνοῦν οὗτοι τὴν ἀπώλειαν τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ θανάτου τούτου ὑπέστη παρ' ἡμῖν ἡ κλασσικὴ φιλολογία ἢ καὶ μὲ στίχους ἐκφράζουν γνωστοὶ ποιηταί μας τὰ αἰσθήματα τῆς πονεμένης ψυχῆς των. Εἰς τὸν πιστὸν μαθητήν του Νάσον Δετζώρτζην ὀφείλεται ἡ ἄψογος διάταξις καὶ ἐκτύπωσις τοῦ ἔργου. Ἐξαίρω ἰδίᾳ τὸν πολύτιμον «Κατάλογον τῶν δημοσιευμάτων του», τὰ ὁποῖα εἶναι 203 ἢ μᾶλλον 207 τὸν ἀριθμόν. Εἰς τόσα ὀλίγα σχετικῶς ἔτη ἐπιστημονικῆς δράσεως· Αἱ ἐκτενεῖς καὶ σπουδαῖαι φιλολογικαὶ πραγματεῖαί του, αἱ ὁποῖαι ἔχουν γραφῆ γερμανιστί, ὡς παραδ. χάριν τὸ ἄρθρον περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς «Ἐπιστολογραφίας», «περὶ τῶν Σωκρατικῶν ἐπιστολῶν», «περὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Σπευσίπου πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον», τὸ μνημονευθὲν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Δημοσθένους κ.τ.λ., δὲν εἶναι βεβαίως εὔκολον νὰ ἀναδημοσιευθῶσιν ὅλαι εἰς ἰδιαίτερον τόμον, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐπιλογή τις αὐτῶν ἢ νὰ δοθῇ καὶ ἐκτενεστέρα ἀνάλυσίς των.

Ἐλπίζομεν ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἔκδοσις καὶ δευτέρου τόμου. Ἀλλὰ εἶναι ζήτημα, ἐὰν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν ὅλα, εἰς ἕνα τοιοῦτον τόμον. Ἐν παρενθέσει παρατηρῶ ὅτι πρέπει νὰ συνταχθῇ καὶ εὑρετήριον προσώπων ἀλλὰ καὶ πραγμάτων, τὸ ὁποῖον λείπει εἰς τὸν προκείμενον τόμον. Ὑπάρχει λοιπὸν δυσκολία

καὶ στενότης χώρου διὰ τὴν ἐπαναδημοσίευσιν ὅλων τῶν ἔργων του. Τὰ προλεγόμενα παραδείγματος χάριν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος, ἅτινα αὐτὰ καθ᾽ ἑαυτὰ ἀποτελοῦσι τεῦχος ὁλόκληρον. Καθὼς τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ τὴν Ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ ὁποία ἐπίσης ἔμεινεν ἀτυχῶς ἀτελής. Καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς εἰσαγωγὰς ἐφάνη καὶ φαίνεται ἀκόμη ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ διορατικότης καὶ εὐσυνειδησία ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἀπερχομένου.

Καὶ ὅμως τὰ προλεγόμενα αὐτὰ τοῦ Συμποσίου ἤγειραν εἰς τὴν χώραν μας, τὴν λεγομένην χώραν τῶν φώτων, μανιώδη ἐπίθεσιν κατ᾽ αὐτοῦ καὶ ὑπέσκαψαν βαθύτατα τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ ψυχικόν του σθένος.

Ἀπὸ τὴν σύντομον ζωήν του παρέμειναν ἱκανὰ καὶ διαρκῆ τεκμήρια τῆς μεγάλης φιλολογικῆς του ἀξίας καὶ καθόλου τῆς ἐπιστημονικῆς του διανοήσεως καὶ δράσεως, καταδεικνύοντα φανερὰ τὸ κενὸν τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν εἰς τὴν πατρίδα μας διὰ τὴν πρόοδον ἰδίᾳ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τὰ τεκμήρια αὐτὰ τὸν κατατάσσουν εἰς τιμητικὴν ὅλως θέσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως νεωτέρων Ἑλλήνων φιλολόγων.

*

Ὁ κ. **Γεώργ. Σωτηρίου,** παρουσιάζων τὸ ἐκδοθὲν ἐν Ρώμῃ τῷ 1955 ἔργον τοῦ ἰταλοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Biagio Pace: *I Mosaici di Piazza Armerina,* εἶπε τὰ ἑξῆς:

Πρό τινος ἐξεδόθη μετὰ περισσῆς φιλοκαλίας τὸ ἔργον τοῦ μόλις ἀποθανόντος ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης Piagio Pace ὑπὸ τὸν τίτλον: I mosaici di Piazza Armerina.

Ὁ ἀείμνηστος Pace εἶναι γνωστὸς φιλέλλην ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, συγγραφεὺς ἀξιολόγων ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει τὸ μνημειῶδες εἰς τέσσαρας τόμους ἐκδοθὲν ἔργον του περὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαίας Σικελίας (Arte è civilità della Sicilia antica)· ἐπίσης ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἀρχαιολογίας» ἀριθμοῦσα πολλὰς ἐκδόσεις, ὡς καὶ πλείστων μονογραφιῶν εἰς ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικὰ περιοδικά. Πρὸ ἔτους μάλιστα τὸν ὑπεδέχθημεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον ἐξ ὀνόματος τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὅπου μᾶς ἀνεκοίνωσε τὰ πορίσματα τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀνασκαφῶν του.

Ἡ μελέτη τοῦ Pace, τὴν ὁποίαν παρουσιάζω, ἀναφέρεται εἰς τὰς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς εἰς ἐρειπωμένον ἀνάκτορον ἢ ἔπαυλιν, ἀπέχουσαν 4 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς σημερινῆς σικελικῆς πόλεως Piazza Armerina, κειμένης εἰς τὰ ΝΔ τῆς Σικελίας καὶ ἀκριβέστερον εἰς μίαν διακλάδωσιν τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Κατάνης πρὸς τὸν Ἀκράγαντα·

Ἡ ἔπαυλις αὕτη, γνωστὴ ὡς Villa τῆς Piazza Armerina, εἶναι τῶν τελευταίων αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ L'Orange ὡς ἔπαυλις ἢ ἀνάκτορον τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, ἀποθανόντος τῷ 305 μ.Χ., ὅστις μετὰ τὴν παραίτησίν του κατέφυγε καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ τὸ ἀνάκτορόν του, ὅπως ὁ Διοκλητιανὸς εἰς τὸ Spalato (γνώμην τὴν ὁποίαν ἀποκρούει ὁ συγγραφεὺς διὰ πολλοὺς λόγους).

Ὁ Pace ἑρμηνεύει τὴν ἔπαυλιν ὡς διάφορον τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὸ Tivoli καὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Spalato, ὡς καὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Γαλερίου ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν μέρει γνωστοῦ τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ejnar Dyggve καὶ ἐξ ἐσχάτως ἀναφανέντων δι' ἑλληνικῶν ἀνασκαφῶν ἀξιολόγων τμημάτων του.

Καὶ τὰ τρία μνημεῖα χρονολογοῦνται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος ὡς καὶ ἡ Villa τῆς Piazza Armerina· εἶναι ὅμως ταῦτα διάφορα κατὰ τὴν τέχνην, καθ' ὅσον τὰ μὲν πρῶτα ἀκολουθοῦν κλασσικὰ πρότυπα, τὸ δὲ τελευταῖον ἀπομακρύνεται τῆς κλασσικῆς παραδόσεως, διότι παρουσιάζει πολύπλοκον σύνολον μὲ οἰκοδομὰς διαφόρων ἐποχῶν.

Ἡ Villa αὐτὴ τῆς Piazza Armerina ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία συμπλέγματα διαμερισμάτων μὲ ἴδιον ἄξονα ἕκαστον. Ἔχει μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον, πολυγωνικὴν αὐλὴν μὲ περιστύλια—τὸ ἓν ὀρθογωνικὸν καὶ τὸ ἕτερον ἐλλειψοειδές· πέριξ τούτων ὑπάρχει σειρὰ αἰθουσῶν καὶ λοιπῶν διαμερισμάτων καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς αὐλῆς Θέρμαι μὲ frigitaria, tepidaria, ἀποδυτήρια κλπ.

Ὁ Pace, συνεχίζων τὰς ἐρεύνας προγενεστέρων του, ἐνήργησε σημαντικὰς ἀνασκαφὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1933 καὶ τὰς συνέχισε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀποκαλύψας καὶ πλεῖστα σημεῖα τῶν ἀνακτόρων ὡς καὶ θαυμάσια μωσαϊκὰ δάπεδα, τῶν ὁποίων περιγράφει τὴν τέχνην καὶ τοὺς μωσαϊστὰς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἴδῃ.

Τὰ ἀνευρεθέντα μωσαϊκὰ δάπεδα ἀνέρχονται εἰς 42 καὶ ἐκτείνονται εἰς 3.300 μέτρα, κοσμοῦντα τὰ διάφορα διαμερίσματα, τὰς Στοὰς καὶ τὰς Θέρμας. Τὰ θέματά των εἶναι: ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ἡρακλέους παρισταμένου μὲ στέφανον δάφνης. Γίγαντες δακνόμενοι ὑπὸ ὄφεων, κεφαλαὶ ζῴων ἐντὸς στεφανοφόρων κύκλων, σκηναὶ κυνηγίου (μέγα καὶ μικρὸν κυνήγιον) ἀγρίων ζῴων, σκηναὶ μυθολογικαὶ (ὡς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Πολυφήμου), σειρὰ ναΐδων μὲ ἐνδύματα λουτροῦ τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν τὸ σημερινὸν «μπικίνι», παιδικαὶ σκηναὶ ἱπποδρόμου κ. ἄ. Τὸ βιβλίον κοσμοῦν θαυμάσιαι ἔγχρωμοι εἰκόνες μὲ τὰς ὁποίας λαμβάνει κανεὶς λαμπρὰν ἰδέαν τῶν μωσαϊκῶν αὐτῶν.

Ὡς πρὸς τὴν τέχνην ὁ συγγραφεὺς διακρίνει δύο καλλιτέχνας· ὁ πρῶτος εἰργά-

σθη εἰς τὸν κύκλον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν στεφανοφόρων μὲ ζῷα κύκλων, ὁ δεύτερος εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῶν κυνηγίων.

Εἰς τὸν α' κύκλον κυριαρχεῖ ὁ ὄγκος, ἀποδιδόμενος διὰ τῆς διχρωμίας, εἰς τὸν β' κυριαρχεῖ ἡ πολυχρωμία.

Τὰ πρῶτα χρονολογεῖ εἰς τὰ τέλη τοῦ $4^{ου}$ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ $5^{ου}$ αἰῶνος, τὰ δεύτερα θεωρεῖ μεταγενέστερα. Εἰς τὰ τελευταῖα, κατὰ τὸν συγγραφέα, ὑπάρχει μία ἰμπρεσσιονιστικὴ τάσις, ἡ ὁποία θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν καθαρῶς διακοσμητικὴν γραμμικότητα τῆς βυζαντινῆς τεχνοτροπίας. Εἰς τὰς διακρίσεις αὐτὰς δὲν δύναταί τις νὰ συμφωνήσῃ ἀπολύτως, καθ' ὅσον ἐκ τῶν παρατιθεμένων τοὐλάχιστον εἰκόνων, παρατηρεῖ τις ἐναλλαγὴν τεχνοτροπίας ὄγκου καὶ γραμμικότητος, βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὰ μωσαϊκὰ δὲν κατεσκευάσθησαν διὰ μιᾶς, ὡς ὁμολογεῖ ἄλλως τε καὶ ὁ συγγραφεύς, ἀλλὰ κατὰ διαμερίσματα.

Γενικῶς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἀειμνήστου Pace εἶναι ἀξιολογωτάτη συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς τέχνης τῶν μωσαϊκῶν δαπέδων τῶν ἐσχάτων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὰ ψηφιδωτῶν τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς· ἔχομεν δέ, ὡς εἶναι γνωστόν, εἰς τὴν χώραν μας ἀλλὰ καὶ εἰς χώρας τῆς καθόλου χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, πλὴν τῶν ὁμοίων πρὸς αὐτὰ ρωμαϊκῶν δαπέδων, καὶ πλῆθος χριστιανικῶν μὲ πλοῦτον διακοσμήσεων διὰ συγγενῶν θεμάτων: γεωμετρικῶν, φυτικῶν, ζῴων, ἀλλὰ καὶ προσώπων καὶ σκηνῶν, ἡ ἀρίστη πολλάκις τεχνικὴ κατασκευὴ τῶν ὁποίων καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκτέλεσις καθιστοῦν λίαν ἀξιόλογον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης καὶ ἐφάμιλλον ἐνιαχοῦ πρὸς τὰς ψηφιδωτὰς διακοσμήσεις τῶν τοίχων, δύνανται δ' ἐν μέρει νὰ συμπληρώνουν τὰ κενὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς χριστιανικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τῆς ὁποίας ἔχουν πολλάκις κοινὰ τὰ πρότυπα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ.—Ἐπιβίωσις τῶν Ἰώνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, *ὑπὸ* ***Ἰωάν. Κ. Βογιατζίδου.***

Εἰς τὴν προηγουμένην μου ἀνακοίνωσιν[1] κατέδειξα ὅτι πρῶται μεταναστεύσασαι εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον τῶν Ἑλλήνων φυλαὶ ἦσαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἴωνες. Οὗτοι ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κάτω Ἀξιοῦ ὅπου ἔκτισαν πέντε πόλεις, ἀπὸ Β πρὸς Ν, τὴν Εἰδομένην, Γορτυνίαν, Ἀταλάντην, Εὐρωπόν, Ἴχνας καὶ «*ἄλλ' ἄττα χωρία*». Ἐκ τῶν πόλεων τούτων μετανάσται κατηυθύνθησαν πρὸς Ν, συνεχισταὶ τῆς μεταναστεύσεως, ὡς καὶ ἄλλοι κατὰ κύματα

---

[1] Βλ. σελ. 67 κ.ἑξ. τοῦ παρόντος τόμου.